

RIIGIKOHUS

ÜLDKOGU

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-2-1-168-13
Otsuse kuupäev	18. veebruar 2014. a
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Peeter Jerofejev, Henn Jõks, Eerik Kergandberg, Hannes Kiris, Lea Kivi, Indrek Koolmeister, Ants Kull, Villu Kõve, Lea Laarmaa, Jaak Luik, Ivo Pilving, Jüri Põld, Harri Salmann ja Tambet Tampuu
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 145 000 krooni
Menetluse alus	Clearstream Banking S.A. avaldus tagastada enamtasutud riigilõiv
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 145 000 krooni.
2. Rahuldada Clearstream Banking S.A. riigilõivu tagastamise avaldus. Tagastada Clearstream Banking S.A.-le (konto nr DE 4450 0700 1009 3822 5000, Deutsche Bank Frankfurt (DEUTDEFFXXX)) hagiavalduselt enamtasutud riigilõiv 4 058 (neli tuhat viiskümmend kaheksa) eurot 39 senti ja apellatsioonkaebuselt enamtasutud riigilõiv 4 058 (neli tuhat viiskümmend kaheksa) eurot 39 senti.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Clearstream Banking S.A. (hageja) esitas 27. novembril 2009 Harju Maakohtule AS-i REC Varad (kostja) vastu hagi, milles palus kostjalt enda kasuks välja mõista 3 431 376 krooni

40 senti (219 304 eurot 92 senti) ja seadusjärgse viivise. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel riigilõivu 145 000 krooni (9267 eurot 18 senti). Harju Maakohus jättis 1. novembri 2010. a otsusega tsiviilasjas nr 2-09-63084 hagi rahuldamata.

2. Hageja esitas 1. detsembril 2010 Harju Maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtule, tasudes apellatsioonkaebuse esitamisel riigilõivu 145 000 krooni.

3. Tallinna Ringkonnakohus tühistas 18. mai 2011. a otsusega Harju Maakohtu otsuse ja saatis asja samale maakohtule eelmenetluse staadiumisse uueks läbivaatamiseks. Harju Maakohus rahuldab 31. mai 2012. a otsusega hagi ja mõistis kostjalt hageja kasuks välja 219 304 eurot 92 senti.

4. Kostja esitas 2. juulil 2012 Harju Maakohtu 31. mai 2012. a otsuse peale apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtule. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab 28. detsembri 2012. a otsusega kostja apellatsioonkaebuse, tühistas Harju Maakohtu 31. mai 2012. a otsuse ning tegi asjas uue otsuse, millega jättis hagi rahuldamata.

5. Hageja esitas 25. jaanuaril 2013 Tallinna Ringkonnakohtu 28. detsembri 2012. a otsuse peale kassatsioonkaebuse Riigikohtule.

6. Kassatsioonkaebusega samal ajal esitas hageja Riigikohtule taotluse tagastada enamtasutud riigilõiv tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lg 1 p 1 kohaselt. Hageja leidis, et hagi esitamise ajal, 27. novembril 2009 ja apellatsioonkaebuse esitamise ajal, 1. detsembril 2010 kehtinud riigilõivuseadus tuleb jätta kohaldamata osas, mille kohaselt tsiviilasjas hinnaga kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduse ning apellatsioonkaebuse esitamisel tasuda riigilõivu 145 000 krooni (9267 eurot 18 senti). Hageja palus lugeda riigilõivu põhiseaduslikuks määraks kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 järgi 81 500 krooni (5224 eurot 36 senti). Enamtasutud riigilõiv on seega 4058 eurot 39 senti hagiavalduselt ja 4058 eurot 39 senti apellatsioonkaebuselt, kokku 8116 eurot 78 senti.

7. Riigikohus jättis 13. juuni 2013. a otsusega tsiviilasjas nr 3-2-1-66-13 hageja kassatsioonkaebuse rahuldamata. Riigikohus leidis, et hageja taotlus tagastada enamtasutud riigilõiv on olemuselt iseseisev kohtuasi ja tuleb võtta eraldi kohtuasjana Riigikohtu menetlusse (otsuse punkt 18).

8. Vaadates läbi hageja taotlust tagastada enamtasutud riigilõiv, andis Riigikohtu tsiviilkolleegium TsMS § 19 lg 4 p 3 ja § 690 lg 1 esimese lause ning põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 3 lg 3 teise lause alusel 6. detsembri 2013. a määrusega tsiviilasja lahendamiseks Riigikohtu üldkogule.

RIIGIKOHTU TSIVIILKOLLEEGIUMI OTSUS

9. Tsiviilkolleegiumil tekkis asja läbi vaadates kahtlus, et 27. novembril 2009 ja 1. detsembril 2010 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lg-d 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 võisid olla osas, milles sätestasid kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga kuni 3 500 000 krooni hagiavalduselt ning apellatsioonkaebuselt riigilõivu 145 000 krooni, vastuolus põhiseaduse (PS) §-ga 15 ja § 24 lg-ga 5.

10. Kolleegium viitas, et Riigikohus on tunnistanud põhiseaduse vastaseks riigilõivuseaduse hilisema redaktsiooni, mis sätestas apellatsioonkaebuselt sama suure riigilõivu tasumise kohustuse eurodes, kui hageja tasus kroonides (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-7-12). Samuti on Riigikohus tunnistanud, et põhiseaduse vastased

olid hagi esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse lisas 1 hageja makstud lõivust vahetult suurem riigilõiv 160 000 krooni (põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 29. oktoobri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-40-13) ja väiksem riigilõiv 130 000 krooni (põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. oktoobri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-37-13).

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

11. Riigikogu põhiseaduskomisjon on seisukohal, et enne 1. juulit 2012 kehtinud riigilõivud olid põhiseadusega vastuolus.

12. Hageja Clearstream Banking S.A. palus 11. veebruaril 2014 Riigikohtule TsMS § 685 alusel esitatud avalduses kohtul kaaluda, kas põhiseadusega vastuolus oleva riigilõivumäära asemel oleks võimalik kohaldada käesoleval ajal kehtivat riigilõivuseadust, mille kohaselt tuleks 219 304 euro 92 senti suuruse nõude puhul nii hagiavalduse kui apellatsioonkaebuse esitamisel tasuda riigilõivu 1900 eurot. Hageja pidas sellist riigilõivumäära proportsionaalseks nii menetlusökonoomika kui ka õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärkide valguses. Hageja märkis, et praegu kehtiv riigilõivumäär on 2009. aastal hagiavalduse ja 2010. aastal apellatsioonkaebuse esitamisel tasutud riigilõivust ligi viis korda madalam, samuti on 2,7 korda madalam enne 1. jaanuari 2009. a kehtinud riigilõivumäärast.

13. Õiguskantsler on seisukohal, et vaidlusalused sätted on vastuolus PS § 15 lg-ga 1, § 24 lg-ga 5 ning §-ga 11.

14. Õiguskantsler märkis, et vaidlusaluse sätte põhiseadusevastaseks tunnistamise korral tasumisele kuuluva riigilõivu määramisel tuleb veenduda määratava lõivu põhiseaduspärasuses (proportsionaalsuses). Riigikohus on tunnistanud põhiseadusevastaseks riigilõivuseaduse norme, mille alusel tuli tasuda riigilõivu samas suurusjärgus või isegi vähem, kui hageja taotletud 2008. aastal kehtinud määr 81 500 krooni (5224 eurot 36 senti) (nt 3195 eurot 58 senti (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 11. aprilli 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-31-12), 4154 eurot 25 senti (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 19. veebruari 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-28-12) 4473 eurot 81 senti (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 10. aprilli 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-30-12), 4793 eurot 37 senti (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 10. aprilli 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-27-12) ja 5432 eurot 37 senti (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 30. oktoobri 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-14-12)).

15. Justiitsminister leiab, et vaidlusalused sätted olid põhiseadusega kooskõlas. Riigilõivud on kehtestatud menetlusökonoomia tagamiseks, mis on põhiseaduslik õigusväärtus. Lõivu määra sõltuvusse seadmine hagi hinnast aitab tagada, et hagi nõutav summa rajaneb kahju läbimõeldud arvestusel. Samuti sooviti lõivu määrad muuta tsiviilasjade lahendamisel võimalikult kulupõhiseks. Kuna on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest vabastamiseks, oli vaidlusalune riigilõivu määr ministri hinnangul proportsionaalne vahend eesmärgi saavutamiseks.

VAIDLUSALUSED SÄTTED

16. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“ lõiked 1 ja 19:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

(19) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust."

17. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses (kroonides)" (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
3 000 000	[---]
3 500 000	145 000

ÜLDKOGU SEISUKOHT

I

18. Üldkogu vaatab praeguses kohtuasjas läbi hageja TsMS § 150 lg 1 p 1 alusel esitatud avaldust tagastada ettenähtust rohkem tasutud riigilõiv.

19. TsMS § 150 lg 4 esimesest lausest tulenevalt tagastab riigilõivu kohus, kelle menetluses asi viimati oli. TsMS § 150 lg 6 kohaselt lõpeb riigilõivu tagastamise nõue kahe aasta möödumisel selle aasta lõpust, millal riigilõiv tasuti, kuid mitte enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.

20. Hageja esitas enamtasutud riigilõivu tagastamise ja riigilõivuseaduse põhiseaduse vastaseks tunnistamise avalduse koos kassatsioonkaebusega Riigikohtule 25. jaanuaril 2013. 13. juuni 2013. a otsusega jättis Riigikohtu tsiviilkolleegium hageja kassatsioonkaebuse rahuldamata (tsiviilasi nr 3-2-1-66-13), kuid võttis hageja enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse 4. novembri 2013. a määrusega (nr 3-7-1-2-853) menetlusse iseseisva kohtuasjana. Seega esitas hageja enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist. Üldkogu leiab, et hageja avalduse lahendamisel on RLS § 56 lg-d 1 ja 19 koos lisaga 1 alates 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis asjassepuutuvad sätted osas, mis nägid ette, et hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt hagi hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni tuleb tasuda riigilõivu 145 000 krooni.

21. Põhiõiguse riive on selle kaitseala iga ebasoodus mõjutamine (vt alates Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 6. märtsi 2002. a otsusest asjas nr 3-4-1-1-02, p 12).

22. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad hageja PS § 15 lg 1 esimeses lauses tagatud igaühe põhiõigust pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtu poole (vt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-67-11, p 22.1). Apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 24 lg-s 5 tagatud edasikaebepõhiõigust (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-7-12, p 40).

23. Riigikohus on leidnud, et kõrgeist riigilõivumäärast tulenev põhiõiguste riive ei ole olnud menetlusökoonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalne (vt nt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-67-11, p-d 27–28).

24. Eelnimetatud põhjustel on Riigikohus tunnistanud põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks riigilõivuseaduse alates 1. jaanuarist 2011 kehtestatud redaktsiooni osas, mis nägi ette sama suure riigilõivu tasumise kohustuse eurodes (9267 eurot 18 senti), kui hageja tasus kroonides (145 000 krooni) – nii hagiavalduse (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 10. veebruari 2014. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-65-13) kui ka apellatsioonkaebuse (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-7-12) esitamisel. Samuti on Riigikohus tunnistanud põhiseaduse vastaseks riigilõivuseaduse 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis lisa 1 tabelis vaidlusalusele riigilõivumäärade vahetult eelnenud (130 000 krooni) ja järgnenud (160 000 krooni) riigilõivud (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. oktoobri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-37-13 ja 29. oktoobri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-40-13).

25. Eelviidatud otsuste õiguslikele põhjendustele tuginedes leiab üldkogu ka praeguses asjas, et tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda tulnud riigilõiv 145 000 krooni ei olnud menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalne abinõu.

26. Lähtudes eeltoodust ja juhindudes PSJKS § 15 lg 1 p-st 5, tunnistab Riigikohus, et RLS (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lg-d 1 ja 19 ning lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis vastuolus PS § 15 lg-ga 1, § 24 lg-ga 5 ja §-ga 11 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 145 000 krooni.

II

27. Kuna üldkogu tunnistab RLS § 56 lg-d 1 ja 19 ning lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 145 000 krooni, põhiseaduse vastaseks ja jätab need normid kohaldamata, tuleb üldkogul määrata kindlaks riigilõiv, mille hageja oleks pidanud hagiavalduse ja apellatsioonkaebuse esitamisel tasuma.

28. Riigikohtu üldkogu on leidnud, et riigilõivuseaduse sätete põhiseaduse vastaseks tunnistamise tagajärjel tekkinud lünka saab täita kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 tabelis ettenähtud riigilõivumääradega (vt Riigikohtu üldkogu 21. novembri 2011. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-22-11, p 34; 6. märtsi 2012. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-67-11, p 29; 11. juuni 2013. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-27-13, p-d 30 ja 38). Üldkogu on jätkuvalt seisukohal, et riigilõivuseaduse sätete põhiseaduse vastaseks tunnistamise tagajärjel tekkinud lünk tuleb täita kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduses ettenähtud riigilõivumääradega. Sellest lähtudes määrab üldkogu riigilõivuks, mille hageja oleks pidanud hagiavalduse ja apellatsioonkaebuse esitamisel hagi hinnalt 3 431 376 krooni 40 senti tasuma, 81 500 krooni (5224 eurot 36 senti).

29. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel hagi hinnalt 3 431 376 krooni 40 senti riigilõivu 145 000 krooni ehk 9267 eurot 18 senti. Üldkogu hinnangul oleks hageja pidanud hagiavalduse esitamisel tasuma riigilõivu 81 500 krooni ehk 5224 eurot 36 senti. Seega on hageja hagiavalduse esitamisel tasunud ettenähtust rohkem 4058 eurot 39 senti (9267 eurot 18 senti – 5224 eurot 36 senti).

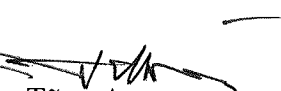
30. Hageja tasus ka apellatsioonkaebuse esitamisel hagi hinnalt 3 431 376 krooni 40 senti riigilõivu 145 000 krooni ehk 9267 eurot 18 senti, kuigi üldkogu hinnangul oleks pidanud tasuma

81 500 krooni ehk 5224 eurot 36 senti. Seega on hageja apellatsioonkaebuse esitamisel tasunud ettenähtust rohkem 4058 eurot 39 senti (9267 eurot 18 senti – 5224 eurot 36 senti).

31. Eeltoodust lähtudes tuleb hagejale tagastada hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt enamtasutud riigilõiv 8116 eurot 78 senti (4058 eurot 39 senti + 4058 eurot 39 senti).

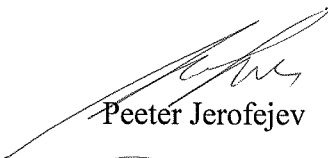
Priit Pikamäe

Tõnu Anton

Jüri Ilvest

Peeter Jerofejev

Henn Jõks

Eerik Kergandberg

Hannes Kiris

Lea Kivi

Indrek Koolmeister

Ants Kull

Villu Kõve

Lea Laarmaa

Jaak Luik

Ivo Pilving

Jüri Pöld

Harri Salmann

Tambet Tampuu

